

Répási Krisztián

„Egyszemélyes hadsereg?” A magányos merénylők által gyakorolt politikai erőszak (I.)

Manapság a szélesebb közönség részéről is sok figyelem irányul a politikai erőszak szervezett keretek között való megnyilvánulásaira, amelyeket az átlagember számára jó-részt a terroristacsoportok tevékenysége fémjelez. Ismert és a közelmúltban is tapasztalt jelenség azonban, hogy egyes személyek önálló kezdeményezésként, tényleges szervezeti háttér nélkül vállalkoztak terrorcselekményekre. E magányos merénylőkkel foglalkozó írásunk első részének célja egyrészt rávilágítani a kérdéssel összefüggő definiációs problémákra, másrészt bemutatni, hogy a tárgyhoz szorosan kapcsolódó, vezető nélküli ellenállás modellje a politikai szélsőség mely területein fejlődött ki.

2013 első feléből három olyan merényletet említünk meg, amelyek miatt ismét reflektorfénybe került egy szakmai körökben korábban is heves vitákat kiváltó jelenség. Április 15-én a minden évben megrendezésre kerülő bostoni maratoni futás célvonalánál egy csecsen származású testvérpár, Dzsohar és Tamerlan Carnajev két, kuktába rejtett bombát robbantott fel a közönség soraiban.¹ Május 22-én London Woolwich városrészében a nigériai származású Michael Adebolajo és Michael Adebowale több késszúrással megöltek, majd lefejeztek egy utcán sétáló brit katonát.² 2013 júliusában Nagy-Britanniában letartóztatták az ukrán származású PhD-vendéghallgató Pavlo Lapsint, aki egy szögekkel telerakott bombát helyezett el a tiptoni mecset elé, de a bomba a hibás időzítés miatt egy órával korábban robbant, így nem okozott személyi sérülést. Mindamellett fény derült arra is, hogy az elkövető a tiptoni mellett egy wolverhamptoni mecsetet is fel akart robbantani, továbbá halálra késett egy 82 éves muzulmánt a nyílt utcán Birminghamben.³

A támadásoknál több közös vonást is felfedezhetünk, amelyek közül az egyik, hogy a nyomozás jelenlegi állása szerint a merényleteket olyan személyek hajtották végre, akik a támadásra való felkészülés és a végrehajtás során nem kaptak segítséget semmilyen nagyobb szélsőséges szervezettől vagy hálózattól. A három incidens közül csak az ukrán PhD-hallgatónak nem volt tettestársa, ennek ellenére mindhárom merényletre akképpen hivatkozik a média, hogy azokat „magányos támadók”, vagy „magányos farkasok” hajtották végre. A bostoni és a woolwichi támadásnál, valamint a 2012-es Toulouse környéki gyilkosságoknál az elkövetők muszlimok voltak, ezzel szemben Pavlo Lapsint és a 2011-es norvégiai tömeggyilkosságért felelős Anders Breiviket a szélsőjobboldal képviselőiként tartják számon. Mindezek bizonyítékkal szolgálnak arra, hogy a magányos merénylők jelensége a különböző szélsőséges ideológiák fölött átívelő területét képezi a politikai erőszaknak.

1 Kotz, Deborah: *Injury toll from Marathon bombs reduced to 264*. The Boston Globe, 2013. 04. 24. (2013. 07. 10.)

2 *Woolwich: The investigation*. BBC, 2013. 05. 29. (2013. 07. 10.)

3 Dodd, Vikram: *Student pleads guilty to attacks on Midlands mosques*. The Guardian, 2013. 10. 21. (2013. 11. 10.)

Definíciós problémák

Talán furcsának tűnhet, de a magányos merénylők meghatározását illetően nincs teljes egyetértés a kutatók között. A véleménykülönbség abból adódik, hogy milyen széles értelemben használják a „magányos farkas” elnevezést, ugyanis egyes kutatók, elemzőintézetek meglehetősen szűk, míg mások jóval szélesebb keretek közé helyeznék annak meghatározását, hogy tulajdonképpen kit is nevezhetünk magányos merénylőnek. Mindazonáltal a minden részletre kiterjedő konszenzus hiánya ellenére a kutatók több pontban is közös nevezőre jutottak. Petter Nesser rámutat arra, hogy az „egyéni elkövetett” erőszakos cselekményeken belül az elemzők egyrészt különválasztják a politikai töltetűeket azoktól a támadásoktól, ahol kizárható a politikai indíték, mint például az USA-ban meglehetősen gyakori iskolai lövöldözéseknél. Másrészt, a politikailag motivált, magányos elkövető által végrehajtott erőszakos cselekményt legtöbbször terrorizmusnak, terrorcselekménynek tekintik (*lone wolf terrorism*). Ebből következően a szakemberek a „magányos farkas terrorizmuson” azokat a terrortámadásokat értik, amelyeket olyan egyének, személyek követik el, akik a nagyobb militáns szervezetektől függetlenül cselekszenek, vagyis nem egyszerű végrehajtok, hanem önállóan tervezik meg és hajtják végre, vagy kísérik meg végrehajtani a támadást.⁴

Azonban ha pontosabb definíciót keresvén kicsit mélyebbre ásunk, akkor észrevehetjük az egyes szakértők vagy kutatóintézetek között meghúzódó különbségeket. Például a dán nemzetbiztonsági szolgálat (PET) terrorizmussal kapcsolatos információk elemzésével, értékelésével foglalkozó részlege (CTA) két típusát különbözteti meg azoknak az elkövetőknek, akik a terrortámadást egyedül, vagyis tettestárs nélkül hajtották végre. Meghatározásuk szerint a *lone wolf* terroristának nincs kapcsolata semmilyen radikális szervezettel, sem pedig más szélsőséges személlyel, továbbá a támadást minden külső segítség nélkül tervezi és kíséri meg végrehajtani, míg a *solo terrorist* kategóriájába tartozó személy a merénylet elkövetése előtt terrorista szervezetekkel vagy hálózatokkal áll kapcsolatban, így a CTA kutatói ide sorolják a terrorszervezetek által irányított öngyilkos merénylőket is. Az elemzők hozzátesszik, hogy az általuk *solo terrorist* elnevezéssel jelölt fanatikus nemcsak valamilyen szervezet vagy egy másik személy utasítására cselekedhet, hanem profánul fogalmazva a „saját szakállára” is dolgozhat. Ez utóbbi esetben a merénylet elkövetése előtt nem veszi fel a kapcsolatot, nem egyeztet azzal a szervezettel, amihez egyébként tartozik.⁵ Hozzá kell tennünk, némi ellentmondásosság tapasztalható annak kapcsán, hogy a CTA munkatársai kit tekintenek *lone wolf* terroristának, ugyanis a Fort Hood-i katonai bázison 13 embert meggyilkoló Nidál Malik Haszánt is ide sorolják annak ellenére, hogy említést tesznek az al-Káida jemeni szárnyának szélsőséges ideológiájával, Anvar al-Avhlakivel való kapcsolatáról.⁶ Fred Burton és Scott Steward a PET/CTA elemzőihez hasonlóan kizárják a magányos merénylők és a radikális szervezetek közötti bármilyen kapcsolatot, ugyanis ellenkező esetben az elkövetőt nem tekintik magányos

4 Nesser, Petter: *Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations. Perspectives on Terrorism*, 6. évf., 2012/6. (2013. 08. 01.)

5 *The threat from solo terrorism and lone wolf terrorism. PET, Center for Terroranalyse*, 2011. 04. 05. 2–3. o. (2013. 07. 20.)

6 Uo. 4. o.

farkasnak. A szerzőpáros továbbá megkülönbözteti a magányos elkövetőt az úgynevezett alvó ügynöktől, ez utóbbi ugyanis beépül a célpontként szolgáló társadalomba vagy szervezetbe, és további parancsig vagy az előre megbeszélte jelzésig inaktív marad.⁷ Ramón Spaaij,⁸ valamint az Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement holland kutatóintézet⁹ is szűkre szabják a definíciós kereteket, ugyanis szerintük csak az a személy tekinthető magányos merénylőnek, aki önmaga, minden külső segítség nélkül tervezi meg és hajtja végre a támadást, nem áll senkinek és semminek az irányítása alatt (állami szervnek sem), valamint nem tagja semmilyen terrorszervezetnek. Annyiban viszont kevésbé „szigorúak”, hogy a PET-től és a Burton–Steward-szerzőpárostól eltérően nem zárják ki a militáns szervezetekkel való kapcsolattartás lehetőségét, mert az Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement¹⁰ és Spaaij¹¹ a magányos farkasok közé sorolják az izraeli miniszterelnököt meggyilkoló Jigal Amírt is, aki több olyan szerveződéshez is kötődött, amelyek mereven elutasították az izraeli–palesztin megbékélést. Edwin Bakker és Beatrice de Graaf ezt a fonalat viszik tovább, mert szerintük a magányos farkas meghatározását ki kell terjeszteni azokra a személyekre, akik kapcsolatban állnak valamilyen szélsőséges csoportosulással.¹² Hasonlóképpen vélekedik Raffaello Pantucci is, aki úgyszintén a magányos farkasok szélesebb értelemben vett meghatározása mellett foglal állást, olyannyira, hogy a magányos merénylőkhöz sorolja azokat a néhány fős sejteket is, amelyeknek a tagjai bár csoportba szerveződve hajtják végre a támadást, de nem állnak semmilyen más, nagyobb szervezet vagy hálózat irányítása alatt.¹³ Röviden szólva, a hangsúly a kapcsolattartás lehetőségén van. Ez utóbbi három kutató Spaaijhoz, valamint a fent említett hollandiai kutatóintézethez képest egyértelműbben és explicit módon emellett foglal állást, hogy azok a támadók is magányos farkasnak tekinthetők, akik ugyan mindenféle külső irányítás nélkül hajtják végre a merényletet, de ettől függetlenül felveszik a kapcsolatot valamilyen szélsőséges szerveződéssel.

Írásunkban a magányos merénylőkre vonatkozóan Bakker, de Graaf és Pantucci meghatározását vettük alapul, mert véleményünk szerint a merényletet elkövető személy nem egy „légüres térben” élve jut el odáig, hogy végrehajtsa egy erőszakos akciót, hanem valamilyen inspiráció vagy propaganda hatására dönt az erőszak mellett. Továbbá több olyan iszlamista merénylet is történt, amelyet egy radikális fiatalokból álló, önszerveződő, mindenféle külső irányítás vagy beavatkozás nélkül működő, kis létszámú csoport követett el. Esetükben felmerül a kérdés, hogy egy ilyen csoport tagjait lehet-e egyáltalán magányos merénylőknek nevezni, hiszen csoportba szerveződve hajtják végre a támadást. Ám ha elfogadjuk azt, hogy a magányos merénylő elsősorban attól „magányos”, mert a különböző, több tucatnyi, esetleg több száz vagy ezer aktivistával rendelkező militáns szer-

7 Burton, Fred - Steward, Scott: *The 'Lone Wolf' Disconnect*. Stratfor, 2008. 01. 30. (2013. 07. 05.)

8 Spaaij, Ramón: *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivation and Prevention*. Springer, New York, 2012, 16. o.

9 *Lone-Wolf Terrorism*. Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Rotterdam, 2007, 6. o. (2013. 07. 01.)

10 Uo. 57. o.

11 Spaaij, Ramón: i. m. 80. o.

12 Bakker, Edwin - de Graaf, Beatrice: *Preventing Lone Wolf Terrorism: some CT Approaches Addressed*. *Perspectives on Terrorism*, 5. évf., 2011/5–6. (2013. 07. 23.)

13 Pantucci, Raffaello: *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, London, March 2011. 25. o. (2013. 07. 19.)

vezetek tagjaival ellentétben ömögötte nem áll egy jól kiépített szervezeti háttér, akkor úgy véljük, ezeket a néhány fős önálló sejteket is a magányos merénylők egyik altípusának lehet tekinteni. Mindazonáltal elismerjük, hogy ez utóbbi kategória a magányos merénylők pontos definíciójához köthető viták egyik neuralgikus pontját képezi. Ugyanakkor a fentiek értelmében nem tekintjük magányos merénylőknek azokat a személyeket, akiket valamilyen szélsőséges szervezet irányított, finanszírozott, vagy a merénylet elkövetésére alkalmas eszközzel (lőfegyver, robbanószer) látott el. Ezenfelül a merényletekkel és a merénylőkkel összefüggésben óvatosan bánunk a „terrorizmus”, a „terrorcselekmény”, vagy a „terrorista” minősítéssel, mégpedig azért, mert a hatóságok nem minden politikai teltű magányos merényletet tekintettek terrorizmusnak vagy terrorcselekménynek, következésképpen az elkövetőt sem tekintették terroristának.

Tizenkilencedik századi előfutárok

A politikai erőszak világában a magányos merénylő alakja egyáltalán nem szokatlan jelenség. Scott Steward rávilágít arra, hogy a gyökerek, pontosabban a modern kori magányos farkas típusú támadások kezdetei egészen a 19. századi anarchista merényletekig nyúlnak vissza, amelyek során a politikai változásokat szorgalmazó fanatikusok be akarták bizonyítani, hogy nemcsak a szervezeten működő csoportok, hanem az egyén is képes befolyásolni a történelmet.¹⁴ A fentebb említett Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement kutatóintézet szintén az 1800-as évek anarchistáit tekinti a magányos merénylők előfutárainak, kiemelve, hogy közülük többen (mint például Mihail Bakunyin) az egyéni elkövetett erőszakos cselekményt is a forradalmi tevékenység részének tekintették. Terbélyes és erősen centralizált szervezet létrehozása helyett Bakunyin mellett érvelt, hogy az anarchista forradalmárnak egyénileg, esetleg egy kisebb csoporttal közösen kell tettet végrehajtania. Ez az elgondolás több anarchista cselekményre volt inspiráló hatással,¹⁵ így számos merénylet – köztük William McKinley amerikai elnök és I. Umberto olasz király megölése – tulajdonképpen ebbe a keretbe illeszthető.

A huszadik század második felében a magányos merénylő figurája szorosan összekapcsolódott a vezető nélküli ellenállás modelljével, ami szinte párhuzamosan jelent meg és terjedt el az amerikai szélsőjobboldalon, valamint az úgynevezett *single issue* („tematikus”) erőszak színterén, majd körülbelül egy évtizednyi késéssel a taktikát a radikális iszlamisták is elkezdték alkalmazni. Az elgondolás azon alapul, hogy a merényletet végrehajtó személy nem áll kapcsolatban magával a szervezettel. A militáns csoportok „mindössze” a közös ideológiai platformot szolgáltatják, ám az akciókat egyszemélyes vagy legfeljebb néhány fős kis sejtek hajtják végre.

Szemléletváltás az amerikai szélsőjobboldalon

Az amerikai szélsőjobboldalon a tömegmozgalmi jellegtől történő elfordulásnak és ezzel együtt az egyéni kezdeményezés előtérbe helyezésének egyik első képviselője Joseph Tom-

14 Steward, Scott: *Cutting Through The Lone Wolf Hype*. Stratfor, 2011. 09. 22. (2013. 08. 09.)

15 Lone-Wolf Terrorism: i. m. 12. o.

masi, a neonáci Nemzetiszocialista Felszabadítási Front alapítója volt. Tommasi az 1970-es évek közepén azt hangoztatta, hogy „eltökélten és egyedül” kell az állammal szemben fellépni, ugyanis a tömegek lázadására való várakozás megbénítja a nemzetiszocialista mozgalmat. Azonban az elképzelés, miszerint egyénileg és nem egy kiépített, szervezeti háttér igénybevételével kellene fölvenni a harcot az állammal, szemben állt a merev, központosított parancsnoki struktúra szerint szerveződött militáns csoportok akkori taktikájával és módszereivel.¹⁶

Az amerikai szélsőjobboldal másik jelentős gondolkodója az Andrew Macdonald álnevéen író neonáci William Pierce volt, akinek novellái hűen tükrözik vissza az amerikai szélsőjobboldaliak, azon belül is elsősorban az úgynevezett fehér szupremacisták gondolatvilágát. Az 1978-ban írt *The Turner Diaries* egy, az Egyesült Államokban lezajló, etnikai tisztogatásba fulladó, fiktív forradalomról szól, ami elüldözi az amerikai kormányt, valamint leszámol a zsidókkal és a nem fehérekkel. Az 1989-ben megjelent *Hunter* középpontjában pedig egy vietnami veterán célzott gyilkosságsorozata áll, aki magányos vadászként polgárjogi aktivistákkal és olyan házaspárokkal végez, akiknél vagy a férj vagy a feleség nem angolszász származású.¹⁷ Ebben a könyvben a *The Turner Diariestől* eltérően a gyilkosságokat már nem egy hierarchikusan felépített szervezet hajtja végre, hanem egy magányos elkövető. A szerző a *Huntert* a rasszista sorozatgyilkosnak, Joseph Paul Franklinnek ajánlotta¹⁸ nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy Franklin, illetve a könyv főszereplőjének módszere „példaértékű” legyen minden militáns szélsőjobboldali számára.

Pierce művei nagy sikert arattak a szélsőjobboldali szcénán belül, azonban a vezető nélküli ellenállás meggyökerezésének legfontosabb momentuma az egykoron a Ku-Klux-Klan és az Árja Nemzetek aktivistái közé tartozó Louis Beam először 1983-ban publikált, majd 1992-ben újból megjelentetett cikke volt.¹⁹ A szélsőjobboldali teoretikus *Leaderless Resistance* című írásában vázolja fel az egyénekre, valamint a „fantomsejteknél” nevezett, kis létszámú egységekre épülő, fegyveres harcot szorgalmazó modellt, amivel véleménye szerint a fehér faj „megmentésén” dolgozó „hazafiak” hatásosan fel tudják venni a küzdelmet az általa zsarnokinak tekintett központi kormányzattal. Ez az elképzelés azonban már 1983-ban sem volt új keletű, ugyanis Beam tulajdonképpen nem tett mást, mint újraértelmezte és egyben „felkarolta” Julius Louis Amoss ezredes koncepcióját. Az egykori hírszerző tiszt 1962-ben vetette papírra gondolatát azzal kapcsolatosan, hogy miként lehetne felvenni a küzdelmet, ha a kommunisták átvennék a hatalmat az Egyesült Államokban. Szerinte a hierarchikusan felépülő szervezetek sérülékenyek, míg a vezető nélküli ellenállás modelljében minden személy és csoport egymástól függetlenül működik, a résztvevők nem jelentenek semmilyen központi parancsnokságnak vagy vezetőnek, és nem is kérnek irányítást tőlük, ellentétben a piramis módjára létrejött szervezetek tagjaival.²⁰ Beam Amoss ezredes elgondolását átültette a szélsőjobboldali szervezetek és a kormány közötti küzdelem területére. Pierce könyveitől eltérően Beamnél a vezető nélküli ellenállás kép-

16 Uo. 13. o. és Kaplan, Jeffrey: *Leaderless Resistance. Terrorism and Political Violence*, 9. évf., 1997/3, 82. o.

17 Whine, Michael: *Trans-European Trends in Right-Wing Extremism*. Uppsala Universitet, 2010, 16. o. (2013. 08. 01.)

18 Steward, Scott: *Cutting Trough...* i. m.

19 Garfinkel, Simson L.: *Leaderless resistance today*. *First Monday*, 8. évf., 2003/3. (2013. 09. 01.)

20 Beam, Louis: *Leaderless Resistance*. *The Seditonist*, Issue 12, February 1992. (2013. 08. 21.)

zelése már nem áthallásos formában jelenik meg, hanem működőképes taktikaként, aminek segítségével az amerikai kormány politikája ellen küzdő fehér „fajvédők” meg tudják akadályozni, hogy a hatóságok emberei beépüljenek az aktivisták közé.

1992-ben Beam újból publikálta a *Leaderless Resistance*-t, ami sokkal nagyobb visszhangot váltott ki, mint amikor kilenc évvel korábban először megjelentette. Az 1990-es évek során az elgondolást több, a fehér faj felsőbbrendűségét hirdető ideológus, köztük Thomas Metzger és Alex Curtis is átvette. Az évtized elején a *The Insurgent* című újságba írt cikkében Metzger írta le először a „magányos farkas” kifejezést, népszerűsítve az önálló akciókat kivitelező és végrehajtó, „hazafias fajvédő” harcos eszményképét.²¹ Curtis pedig a *National Observer* magazin internetes oldalán népszerűsítette a taktikát, arra bátorítva a fajgyűlölőket, hogy az erőszakos akciókat egyedül hajtsák végre.²² Curtis ezt feltehetően azért szorgalmazta, hogy ha minél többen vesznek részt az akcióban, akkor annál nagyobb a lebukás veszélye.

A vezető nélküli ellenállás modelljét és annak központi szereplőjét, a magányos menrénylő figuráját a szélsőjobboldal keresztény radikális vonulata is felfedezte magának. Richard Kelly Hoskins, a Keresztény Identitás elnevezésű szélsőséges mozgalomhoz tartozó teoretikus 1990-ben megjelent *The Vigilantes of Christendom: The Story of the Phineas Priesthood* (A kereszténység őrszemei: Phineas Papjainak története) című könyvében ír az úgynevezett Phineas pap képzeletbeli figurájáról. „Phineas pap” egy kitalált és idealizált személy, aki a „bosszú ügynökéneként” van jelen a földön, megbosszulva az „elkövetőkön” azt, hogy egyes házassággal vagy más módon „bemocskolják” a fehér fajt, illetve magát a kereszténységet.²³ Hoskins a zavaros és apokaliptikus víziója köré egy mozgalmat épített ki (Phineas Papjai), amelynek követői úgy gondolják, hogy tevékenységükkel küldetést teljesítenek, ez a küldetés pedig a fehér faj megmentése, amit egy „szent faji háború” ki-robantásával akarnak elérni.²⁴ A mozgalom tagjának csak olyasvalaki nevezheti magát, aki kész erőszakkal is harcolni a fehér faj fennmaradásáért. Magát az elnevezést – a mozgalom fajgyűlölő és antiszemita jellegéből kiindulva – paradox módon bibliai eredetűnek tekintik, ugyanis az Ószövetségben Phineas (más írásmóddal Phinehas, vagy Pinchász) zsidó főpap, annak érdekében, hogy megőrizze népének „tisztaságát”, megölt egy férfit és a feleségét azért, mert a nő nem volt zsidó. A Phineas Papjainak aktivistái az erőszakos cselekményeket nem úgy hajtják végre, mintha egy központi utasítás szerint működő csoport alárendelt tagjai lennének, hanem önállóan, szervezeti háttér nélkül cselekednek,²⁵ ugyanis a Phineas Papjai nem hierarchikusan felépülő szervezet, „Phineas papnak” lenni nem hagyományos értelemben vett tagságot jelent, hanem sokkal inkább „megtiszteltetést”.

21 Nesser, Petter: Single Actor Terrorism... i. m. és Metzger, Tom: *Begin With Lone Wolves*. *The Insurgent* (a Metzger által kiadott újság elektronikus verziója). (2013. 09. 08.)

22 Bates, Rodger A.: *Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists*. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 4. évf., 2012/1, 4. o. (2013. 09. 04.)

23 *Phineas Priest*. *Anti-Defamation League*. (2013. 07. 24.)

24 Steward, Scott: *Cutting Through...* i. m.

25 Hoffman, Bruce: *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York, 2006, 116. o. és *Phineas Priests*. *START - National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism*. (2013. 11. 20.)

Szélsőjobboldali „magányos farkas”-merényletek Európában

A rasszizmus és az antiszemitizmus által motivált „magányos farkas” támadások állandó fenyegetést jelentenek nemcsak az Egyesült Államok, hanem Európa számára is, ugyanis a jelenség az elmúlt másfél-két évtizedben átgyűrűzött az „öreg kontinensre”. A 2000-es években megszorodott, magányos merénylők által végrehajtott szélsőjobboldali támadások elsősorban nyugat-, észak- és dél-európai országokat érintettek.²⁶ Ezzel szemben a kontinens keleti felén élő szélsőjobboldaliakat sokáig nem hozták összefüggésbe a jelenséggel, ám napjainkra mindez megváltozott: 2012 novemberében a rendőrség őrizetbe vette a krakkói egyetemen tanító antiszemita és ultranacionalista nézeteiről ismert vegyészprofesszort, Brunon Kwiecien,²⁷ valamint 2013 júliusában a bevezetőben már említett Pavlo Lapsint.

Az „egyéni dzsihád” térhódítása

A radikális muszlimok által képviselt politikai erőszak színterén a nagyobb szervezetektől függetlenül cselekvő militáns eszményképe a 2000-es évek közepe táján került a középpontba. Oszama bin Laden már 2003-ban, egy szélsőséges hangvételű internetes fórumon *A dzsihád visszhangja* címmel megjelent közleményében arra bátorította a szimpatizánsokat, hogy ne várjanak parancsra, hanem maguktól kezdeményezzenek és cselekedjenek.²⁸ Mindazonáltal az iszlamistáknál a magányos merényletek ideológiai megalapozásában a 2005. július 7-i londoni öngyilkos robbantások értelmi szerzőjének és az al-Káida fontos stratégiai gondolkodójának tartott Abu Muszab asz-Szurinak volt a legnagyobb szerepe.²⁹ Szuri 2005. január elején, az interneten megjelent *Felhívás a világméretű iszlám ellenállásra* című, közel 1500 oldalas könyvében, elemezvén a „dzsihadista” mozgalom hibáit, felülvizsgálja az addig alkalmazott taktikát, valamint a propaganda- és finanszírozási módszereket. A könyv központi eleme az a teória, hogy a „dzsihadista” mozgalmaknak úgy kellene mind a „közeli ellenség” (a helyi rezsimek), mind a „távoli ellenség” (USA, India, Izrael stb.) ellen végrehajtaniuk a támadásokat, hogy ne legyen szükség szervezeti háttérre.³⁰ Szuri az ellenség kifárasztásán alapuló harc sikerét az egyéni küzdelemben, valamint a kicsi, önálló csoportok laza hálózatában látja, hozzátevé, hogy ezáltal a „globális dzsihadizmus” a jövőben egy önfenntartó rendszerré fog válni, amely majd nem igényel központi irányítást. Az iszlamista teoretikus bízik abban, hogy ezt az önfenntartó rendszert, valamint az eredményes ellenállás hatására létrejövő, kontinenseken átívelő iszlám kalifátust a vallási vezetők által ideológiailag felkészített „új dzsihadista generáció” fogja

26 Például Belgiumot, Svédországot, Norvégiát és Olaszországot. Lásd Diab, Khaled: *Terror in the park. Al-Ahram*, No. 795, 2006. 05. 18–24. (2013. 08. 12.); Anderson, Christina: *A Murder Trial in Sweden, With Echoes of Norway*. The New York Times, 2012. 05. 15. (2013. 08. 19.); Bravi, Alessandra - Innocenti, Simone - Sanna, Federica: *Agguato razzista nei mercati di Firenze*. Corriere della Sera, 13 dicembre 2011. (2013. 08. 09.)

27 Kwiecien a lengyel parlament épületét készült felrobbantani Breivik módszerét követve. Lásd Leszkowicz, Dagmara - Goettig, Marcin: *Poland says extremist planned to blow up parliament*. Reuters, 2012. 11. 20. (2013. 09. 09.)

28 Bakker, Edwin - de Graaf, Beatrice: i. m.

29 Samuels, David: *The New Mastermind of Jihad*. The Wall Street Journal, 2012. 04. 06. (2013. 07. 16.)

30 al-Shishani, Murad Batal: *Syria's Surprising Release of Jihadi Strategist Abu Musab al-Suri*. The Jamestown Foundation, 2012. 02. 10. (2013. 12. 12.)

majd létrehozni. Ezenfelül Szuri úgy gondolja, hogy a merényletek okozta veszteségek hatására, pontosabban a közvélemény által kifejtett nyomásnak engedve az USA és szövetségesei ki fognak vonulni az iszlám országokból.³¹

Az „egyéni dzsihadnak” is nevezhető elgondolást több fontos pozícióban lévő terrorista is magáévá tette, és számos olyan írást jelentettek meg az interneten, illetve nyomtatásban, ami arra ösztönzi az amerikaiak és „bábjaik” ellen küzdeni akaró muszlimokat, hogy hazai földön mérjenek csapást az ellenségre. Ennek megfelelően az al-Káida propaganda-főnökének tartott Abu Dzsihad al-Maszri 2006-ban fegyveres harcra való felhívást intézett *Hogyan harcolj egyedül?* címmel,³² ezenfelül különböző üzeneteiben az al-Káida médiacsatornája, az asz-Szahab is a „vezető nélküli dzsihad” fontosságát hangsúlyozta.³³ Ám Szuri gondolatait a legszélesebb körben az al-Káida jemeni szárnya, az Al-Káida az Arab Félszigeten (AQAP) terjesztette részben az arab nyelvű médiacsatornájukon keresztül, részben pedig a nyomtatott és online formában is megjelenő *Inspire* magazin hasábjain.³⁴

Ezt követően az „egyéni dzsihad” rendkívül népszerűvé vált az al-Káidán belül. Az AQAP vezetője, Nászir al-Vuhajsi 2009. októberi üzenetében arra bátorította a militáns iszlamistákat, hogy egyszerűen kivitelezhető támadásokat hajtsanak végre könnyen hozzáférhető, megszerezhető fegyverekkel.³⁵ Samir Khan, az *Inspire* néhai főszerkesztője arra ösztönözte a hozzájuk csatlakozni vágyó amerikai és nyugat-európai muszlimokat, hogy ne utazzanak Jemenbe, hanem a saját hazájukban hajtsák végre a terrorcselekményt, mert egy ilyen merényletnek nagyobb hatása lesz, és sokkal jobban meg lehet majd alázni az ellenséget. Továbbá a bostoni robbantás előtt egy hónappal az al-Káida jemeni szárnya *A magányos mudzsahedin zsebkönyve* címmel jelentetett meg az interneten egy 64 oldalas, laza stílusban megírt, ebből következően elsősorban fiataloknak szóló „útmutatót”, ami ötleteket ad az „egyéni dzsihad” módszereire³⁶ anélkül, hogy ehhez Jemenbe, vagy más konfliktusövezetbe kelljen utazni, ugyanis az utazással jelentősen megnőne a lebukás veszélye.³⁷ 2010-ben az al-Káida központi vezetéséhez tartozó, valamint a militáns iszlamizmus amerikai szócsöveként ismert Adam Gadahn közreadott egy üzenetet, amelyben arra buzdítja a militánsokat, hogy amilyen hamar csak lehet, csapjanak le egy hozzájuk közel eső célpontra. Steward rávilágít Gadahn szerepének és üzenetének jelentőségére. Fontos, hogy ezt a felhívást egy amerikai tette közzé, és nem az al-Káida valamelyik arab származású vezetője, emellett az üzenetet nem arabul, hanem angolul mondta el, és mindezek arra engednek következtetni, hogy Gadahn célközönsége – hasonlóan az angolul megjelenő *Inspire*-höz – egyértelműen a nyugat-európai és az amerikai muszlimok, nem pedig az Ázsiában vagy Afrikában élők.³⁸ Gadahnhoz és az AQAP-hez hasonlóan az „al-Káida jemeni hangja”, Anvar al-Avlaki hitszónok is az „egyéni dzsihad” taktikáját tartotta cél-

31 Béres János: *Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei*. Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2008, 36. o. (2013. 07. 22.)

32 Bakker, Edwin - de Graaf, Beatrice: i. m.

33 Nesser, Petter: *Individual Jihadist Operations in Europe: Patterns and Challenges*. *CTC Sentinel*, 2012. 01. 18. (2013. 07. 29.)

34 Steward, Scott: *Cutting Through...* i. m.

35 Steward, Scott: *Jihadism: The Grassroots Paradox*. *Stratfor*, 2010. 03. 18. (2013. 08. 12.)

36 Például tanácsot adnak, hogyan kell bombát összeállítani.

37 Shane, Scott: *A Homemade Style of Terror: Jihadists Push New Tactics*. *The New York Times*, 2013. 05. 05. (2013. 08. 29.)

38 Steward, Scot: *Jihadism...* i. m.

szerűnek, gyűlölettel teli, uszító prédikációival pedig ő is a Nyugaton élő muszlimokat próbálta megszólítani.

A single issue-merényletek és a decentralizáltság

A vezető nélküli ellenállás ideája a politikai szélsőség egyedinek számító válfajában, az úgynevezett *single issue* erőszak területén is gyökeret eresztett. Mint ahogy a neve is mutatja, a *single issue* („egyetlen kérdés” vagy „tematikus”) fogalmához kapcsolódó szélsőségeség a politikai erőszak különállónak is nevezhető szegmensét alkotja. Rachel Monaghan úgy véli, a *single issue* erőszak lényege abban áll, hogy a politikának egy konkrétan meghatározott, sajátos területén belül forradalmi változást érjenek el az aktivisták.³⁹ Kiss Zoltán László hasonlóképpen fogalmaz: szerinte az elkövetők „csupán egy meghatározott, társadalmi-politikai értelemben relatíve partikuláris cél elérésére tesznek kísérletet a szervezett politikai erőszak eszközzrendszerével”.⁴⁰ A tematikus erőszaknak három jelentősebb típusát lehet megkülönböztetni: a szélsőséges állatjogi aktivistákat és környezetvédőket, valamint a militáns abortuszelleneseket, ezeknek a mozgalmaknak a legrelevánsabb képviselői pedig az Állat-felszabadítási Front (*Animal Liberation Front – ALF*), a Föld-felszabadítási Front (*Earth Liberation Front – ELF*), valamint az Isten Hadserege (*Army of God*).

Az Állat-felszabadítási Front az 1970-es, míg a Föld-felszabadítási Front az 1990-es évek elején vált ki a mérsékeltbbnek tekinthető állat-, illetve környezetvédő szervezetekből. Az ALF és az ELF tagjai „közvetlen akcióknak” hívott támadásaik során – amellet, hogy állatokat szabadítottak ki laboratóriumokból és farmokról – számos biotechnológiai labor, rákkutató intézet, illetve állatkísérlettel foglalkozó cég berendezéseit törték darabokra, cirkuszokat, hentes- és szőrmeüzleteket, versenylovak istállóit, kutyatenyésztő telepeket, gyorséttermeket vertek szét, fatelepeket, sípályákat, terepjárókat gyűjtöttek fel.⁴¹

A radikális abortuszellenes mozgalom kialakulása az abortuszt engedélyező, 1973-as amerikai legfelsőbb bírósági döntéshez vezethető vissza. A határozat után számos abortuszt ellenző szervezet alakult meg, köztük a legszélsőségebb, a fizikai erőszaktól sem visszariadó Isten Hadserege. A saját magukat az Isten Hadseregének „katonái” közé soroló aktivisták az 1980-as évek eleje óta számos klinika és orvos ellen követtek el támadást.

Az ok, amiért görcső alá vettük a radikális állatvédőket, környezetvédőket és abortuszellenzőket, az, hogy a velük összefüggésbe hozható szervezetek decentralizáltak és nincs szigorú értelemben vett hierarchiájuk, mert ha elfogják az alapítókat, attól még nem fejezik le az egész csoportot. A világ számos országában léteznek radikális természetvédők, állatjogi aktivisták, valamint abortuszellenesek, és közülük sokan közösséget vállalnak az eszmét képviselő szervezettel annak ellenére, hogy nem állnak velük közvetlen kapcsolatban. Az ALF, az ELF és az Isten Hadserege saját szimpatizánsaik számára szinte csak a közös ideológiát nyújtják, ami lehetővé teszi, hogy az egyes személyek, az ismerő-

39 Monaghan, Rachel: Single-Issue Terrorism: A Neglected Phenomenon? *Studies in Conflict & Terrorism*, 23. évf., 2000/4, 255. o.

40 Kiss Zoltán László: A terrorizmus elleni küzdelem szociológiai természetű kihívásai. *Hadtudomány*, 15. évf., 2005/4. (2013. 08. 02.)

41 Répási Krisztián: Az „egyetlen kérdés” terrorizmusa. *Nemzet és Biztonság*, 4. évf., 2011/7. 35. o. (2013. 07. 22.)

sökből, barátokból álló néhány fős sejtek, vagy akár a tucatnyi embert tömörítő csoportok bárhol a világon maguk válasszák ki célpontjaikat és módszereiket. Mindazonáltal a tematikus erőszak eme három zászlóvivőjét némiképp külön kezelnénk a szélsőjobboldali és a „dzsihadista” magányos merénylőktől, mert bár hozzájuk hasonlóan a *single issue* erőszak képviselőinek a „tagsága” is horizontálisan épül fel, viszont az ALF, az ELF és az Isten Hadserege kapcsán sajátos formában ugyan, de mégiscsak létező (mag)szervezetekről beszélünk. Példának okáért saját honlapjuk van, sajtóközleményeket adnak ki, számos propagandaanyagot terjesztenek nyomtatott és elektronikus úton. Ugyanakkor a támadásokat már az egyes személyek, a néhány fős sejtek vagy esetleg a kis létszámú helyi fiókszervezetek tervezik meg és hajtják végre, ily módon a *single issue* erőszakot tulajdonképpen a magányos farkas módszernek és a kisebb-nagyobb tömörülések, szervezetek által gyakorolt erőszak egyvelegének lehet tekinteni.

Konklúzió

Bár a modern kori magányos merénylők már a 19. században megjelentek az anarchisták táborában, az általuk elkövetett támadások csak a 20. század végén, illetve a 21. század elején szaporodtak meg mind az USA-ban, mind Európában. A magányos farkasokkal együtt említett vezető nélküli ellenállás modellje a politikai erőszak több különböző területén jelent meg: az amerikai szélsőjobboldalon, a militáns iszlamizmuson, valamint a radikális állatjogi, környezetvédő és abortuszellenes mozgalmakon (*single issue*) belül. Természetesen a magányos elkövetők jóval előbb jelentek meg, mint a köréjük épített modell, csak a szélsőséges mozgalmak teoretikusai nem tulajdonítottak nekik túl nagy jelentőséget, mert néhány kivételtől eltekintve bíztak a kemény kézzel vezetett, alá-fölérendeltségi viszony szerint működő szervezetek sikerében. Igaz ugyan, hogy a *single issue* erőszakhoz köthető szervezetek már az 1970-es évektől a decentralizáltság jegyében hajtják végre az akciókat, vagyis a többi politikai szélsőségnél lehetősége lett volna „ellesni” a taktikát, ugyanakkor a *single issue* támadások mindig is marginális szerepet játszottak a politikai erőszak palettáján, így valószínűleg részben emiatt terjedt el némi késéssel ez a modell. Mindazonáltal az amerikai szélsőjobboldalon a fajgyűlölő szervezetek meggyengülése után új utat kellett keresni a mozgalom életben tartására, és a szélsőjobboldali gondolkodók (Pierce, Beam, Hoskins stb.) számára egyre inkább a vezető nélküli ellenállás modellje lett a túlélés záloga.

A „globális dzsihádot” vizionáló iszlamisták is bizonyos értelemben hasonló „evolúción” mentek keresztül. Az Egyesült Államokban már az 1990-es években, illetve a 2000-es évek elején is történtek olyan civilek elleni, válogatás nélküli lövöldözésbe fulladó támadások, amelyek elkövetői muszlim magányos merénylők voltak,⁴² de amíg a muszlim országokban és Nyugaton is működőképesnek tűnt a „hagyományos” modell, addig az al-Káida nem foglalkozott az „egyéni dzsiháddal”. Ám a 2000-es években a meggyengült al-Káidának taktikát kellett váltani, mert Európában és az USA-ban lényegében felszá-

42 Garfinkel, Simson L.: i. m. Hozzá kell tenni, hogy az ő esetükben a merényletek mozgatórugója nem az al-Káida ideológiája volt, hanem elsősorban a palesztin–izraeli konfliktus megoldatlansága és az USA-nak a konfliktusban való ellentmondásos szerepvállalása.

molták az általuk működtetett hálózatokat. Nyugaton a „globális dzsihad” folytatásának egyetlen módja kínálkozott, mégpedig az, hogy valamilyen módon bevonják a második, harmadik, esetleg negyedik generációs, a fegyveres harc területén tapasztalatlanak számító muszlimokat. Ennek legkézenfekvőbb módja, hogy a nyugati országokban élő muszlimokat önálló kezdeményezésre sarkallják, és ezzel párhuzamosan – csökkentvén a lebukás esélyét – megpróbálják lebeszélni őket arról, hogy Pakisztánba, Jemenbe, Szíriába vagy Szomáliába utazzanak harcolni.⁴³ Így bin Ladenéknek kapóra jött Abu Muszab asz-Szuri elgondolása a nyugati országokban folytatandó „egyéni dzsihadról”, ami a muszlim diaszpóra húszas-harmincas korosztályának, illetve az iszlámra áttért fiataloknak az önálló cselekvési képességére és hitbuzgóságára épít. Ezzel szemben Ázsia és Afrika azon országaiban, ahol az al-Káida még mindig képviseltetni tudja magát valamelyik helyi szárnyán, vagy akár csak egy neki hűséget fogadó csoporton keresztül, az „egyéni dzsihad” mint a harc megvívásának egyik lehetséges formája fel sem merül.

Mindezek fényében a vezető nélküli ellenállást kényszermegoldásnak, jobban mondvá válaszreakciónak lehet tekinteni arra, hogy a hatóságoknak sikerült meggyengíteni a militáns szervezeteket, így a szélsőséges mozgalmak mindössze alkalmazkodtak a kialakult helyzethez, és „jobb híján” ezen a modellen keresztül próbálják elérni céljaikat.

43 Ennek ellenére minden évben számos, az USA-ban vagy valamelyik európai országban született, vagy ott szocializálódott fiatal muszlim jelentkezik önkéntesnek a felkelők soraiba.